

Behandling vid samsjuklighet

Beroende, missbruk – psykisk sjukdom

Riktlinjer för missbruk och beroende 2015

Göteborg 160831

Agneta Öjehagen
Professor, socionom, leg. psykoterapeut
Avdelningen psykiatri
Institutionen kliniska vetenskaper – Lund

Upplägg

- Viktigt identifiera och behandla. Hur vanligt är det?
- **Föreskrifter** och **lagstiftning** att tillvarata för stöd i arbetet med samsjuklighet
- **Nationella riktlinjer 2015:**
  - **samordningsmodeller**
  - **behandling: läkemedel, psykosociala metoder**
  - **psykosociala stödinsatser (Anette Skårner)**

Viktigt identifiera och behandla samsjuklighet

Känt sedan länge:

- Ökad risk för ett sämre förlopp; missbruk, psykisk hälsa, social funktion, ökad dödlighet, suicidalitet
- Risk för sämre följsamhet till behandling och behandlingsresultat.

Därför måste samsjuklighet uppmärksammas och personer med samsjuklighet få behandling och stöd för båda tillstånden samtidigt.

Riktlinjer vård och stöd missbruk och beroende 2015

Vilken samsjuklighet är vanligast? i *beroendevården* och i *psykiatrin*

- Av personer aktuella i vården för sitt **beroende** har **30–50 procent** en samtidig psykisk sjukdom, vanligast är **ångest-, depressionssjukdomar** och **personlighetsstörningar**.
- Av personer aktuella i vården för **psykisk ohälsa** har omkring **20–30 procent** samtidigt ett **missbruk eller beroende**,
-vid alla psykiatriska diagnoser, högst förekomst **psykossjukdomar, bipolär sjukdom**.

Alla riktlinjer både till hälso- och sjukvården och socialtjänsten.

Föreskrift - stöd i samordning

- **Föreskrift** kommun, landsting att erbjuda individuell vårdplan vid behov av samordning (**SIP**). *SOSFS 2008:20*

- **om personen önskar det**

vilka insatser, vilken huvudman gör vad,
vem har övergripande ansvar

3 f§ HSL, 2 kap 7§ SoL

- Används denna möjlighet vid samsjuklighet?

Lagstiftning - stöd i samordning

- Landsting och kommun är skyldiga ingå **gemensamma överenskommelser** om samarbete för dem med missbruk. Länsöverenskommelser
Lag 1/7 2013, 8b § HSL och 5kap.9a § SOL
- Hur långt har det arbetet kommit? Hur mycket berör personer med samsjuklighet?
- Tillvaratas god exempel?, - olika lösningar i landet?
- jämlika lösningar?

Samsjuklighet – innehåll i riktlinjerna

- Fokus är effekter på missbruk och beroende,
  - ej effekter på den psykiska sjukdomen
- **Samordning:** case management i form av integrerade eller samverkande team
- **Behandling:**
  - psykofarmakologiska metoder behandling
  - psykologisk och psykosociala metoder

Samordning: svår psykisk sjukdom + missbruk

Svår psykisk sjukdom: psykos, bipolär sjd, schizoaff., borderline

Case management: integrerade *eller* samverkande team:

samordning av vård- och stödåtgärder i ett multiprofessionellt team

- inom *samma* organisation eller *mellan* huvudmän,

- både **behandling** av missbruket, beroendet och den psykiska sjukdomen samt **stödåtgärder** är tillgängliga

- mer **intensiva** former - ex **Assertive Community treatment (ACT)** har visat goda resultat fr.a. för **personer med särskilt svår problematik och omfattande konsumtion av sluten vård**

Rekommendation: Case management integrerade *eller* samverkande team svår psykisk sjukdom + missbruk

- Avgörande för rekommendationen är att åtgärden minskar antal dagar på sjukhus och ökar boendestabiliteten jämfört med sedvanlig vård
- och att den har en positiv effekt på livskvalitet, psykiska symtom och substansmissbruk

Samordningsmodeller – effekt missbruk

Svår psykisk sjukdom + missbruk, beroende (psykiatri):

- **Samverkande team** (behandling + insatser) effekt
case management +
- **Integrerade team** (tillgängliga dygnet runt)
ACT–case management + tar flera år

Utvärderingen av psykiatrireformen – i linje med riktlinjerna:

Svår psykisk sjukdom + missbruk, beroende

- 10 projekt, följda 5 år

- **Resultat samordning: integrerade el samverkande lika bra**
gemensamma vårdplaner m. koordinator + tar flera år

Samordning vid missbruk, beroende – vid behov individuell case management

Vid samtidig annan psykisk sjukdom, personlighetsstörning kan finnas behov av samordning.

aktualiseras i socialtjänsten, primärvården, psykiatrin

Rekommendation:

Samordning vid behov med **individuell case management**
(strengths model)

Men, obs inte specifikt utvärderat vid samsjuklighet.

Stöd länsöverenskommelser? Vem gör vad?

Behandling läkemedel – effekt missbruket

Psykofarmakologiska läkemedel:

- alkoholberoende+bipolär sjukdom: Valproat + litium
- alkoholberoende+ADHD: Atomoxetin
- kokain el amfetaminberoende +ADHD: metylfenidat
-rekommenderas enbart i studier (*FOU*)
- övrigt missbruk + olika andra psykiska sjukdomar:
- otillräckligt vetenskapligt underlag eller igen effekt

Läkemedel för beroende (antabus m.fl.) saknas studier

- hänvisning till rekommendationer vid enbart beroende

Psykosociala behandlingsmetoder- effekt missbruket

Båda tillstånden behandlas med samma metod av samma behandlare—integrerad metod- ännu få studier:

- Vid svår psykisk sjukdom (MI, KBT)
- Vid depression (MI, KBT, 12-steg)
- Personlighetsstörning (DBT)
- PTSD - studier pågår

Läkemedel och psykosocial behandling med tillägg av:

- Förstärkningsmetod: "contingency management"
belöning avhållsamhet

Systematisk översikt behandling 2007

59 studier; 36 RCTs (13 psykosocial, 23 medicinsk)

**Slutsats att tillvarata:
behandling av enbart missbruket el psykiska sjukdomen
ger inte effekt på båda tillstånden**

Men:

- effektiva behandlingar som finns för psykisk sjukdom fungerar också för personer med samtidigt beroende
- effektiva behandlingar som finns för alkohol-, drogproblem fungerar också hos dem med psykisk sjukdom

Tiet & Mausbach, 2007

Översikt studier samsjuklighet 2014

- Sämre förlopp, sämre hälsa och sociala konsekvenser
- Problem i behandling och sämre resultat
- Om behandlingar ges var för sig:
  - minskning missbruk, psykosocial problematik

MEN:

- förbättringen kan öka om behandling och insatser integreras
- och evidensbaserad kunskap implementeras på organisationsnivå

Morisano, Babor & Robaina. Nord Stud on Alcohol and Drugs vol 31, 2014

Summering

- Personer med samsjuklighet behöver få behandling och andra insatser i samordnade
- Tillvarata SIP och länsöverenskommelser
- Bilda team för samordning
- Psykosocial behandling - om möjligt av samma person med samma metod.
- Ha ett långt perspektiv
- Individanpassad och tillgänglig vård.
-samråd, delaktighet, valfrihet, kontinuitet